

HENRIHS SOMS

ALBUMS *TERRA MARIANA* – BALTIEŠU DĀVANA ROMAS PĀVESTAM 1888. G.: STARPDISCIPLINĀRS SKATĪJUMS

Daugavpils Universitātes pētnieku uzmanības lokā ir nokļuvis unikāls vēstures avots – albums *Terra Mariana*. Albums tapa Rīgā un tika dāvināts Romas pāvestam Leonam XIII¹ priesterības 50 gadu jubilejā, kas tika svinēta 1888. gada sākumā. Albums vēstīja par kristīgās ticības izplatīšanos Latvijā un Igaunijā, kādreizējā Livonijā, ko mēdz saukt par Marijas zemi (*Terra Mariana*).

Albums *Terra Mariana* mūsdienu lasītājam pieejams divos izdevumos. Pāvestam pasniegtā dāvana arī tagad ir apskatāma Romā, Vatikāna Apustuliskajā bibliotēkā.² Tas ir lielformāta (61x45 cm) 70 pergamentu foliants. Vāks ir darināts no plānas kazādas un dekorēts ar pāvesta ģerboni un burtiem zeltā un sudrabā. Albuma lapās ir akvareļi, tintes un tušas zīmējumi, teksts latīņu valodā, kurš daudzviet rakstīts zelta burtiem. Teksta autors bija publicists, vēsturnieks, etnogrāfs, folklorists un izdevējs, Rēzeknes apriņķa Dricānu muižas īpašnieks Gustavs Manteifelis (1832.–1916.).³ Albums bija ievietots ar sudraba kalumiem greznotā koka futlārī ar oderi, kuras piestiprināšanai bija izlietotas gandrīz tūkstoš atlasa pogu. Pēc sudraba piekaramās atslēgas atslēgšanas, futlāra malu atsprādzēšanas, speciāla paliktņa izmantošanas, un, pieaicinot palīgus, ir iespējams albumu šķirstīt.

Mūsdienu lasītājam ir pieejams arī albuma *Terra Mariana* cits izdevums – 1903. gadā Rīgas firmā *F. Deutsch*⁴ veidotā kopija.⁵ Toreiz izplatītā autotipijas metode⁶ ļāva no krāsainajām folijām reproducēt melnbaltus attēlus. Salīdzinājumā ar oriģinālu otrais izdevums ir mazāka formāta (30x20 cm), lapas nebrosētā veidā sakārtotas 4 mapēs, starp reprodukcijām ievietotas plānas lapas ar skaidrojumiem vācu valodā. Jaunajā izdevumā kopā ar komentāriem bija 120 lapas. Šo komentāru, kā arī reproducētā albuma priekšvārda un nobeiguma autors atkal bija G. Manteifelis. Šis izdevums ļāva plašākai

1. att. Albuma *Terra Mariana* 1903. gada izdevuma vāks.

Fig. 1. Front cover of the album *Terra Mariana*, published in 1903.

sabiedrībai iepazīties ar pirms 14 gadiem uz Romu nogādātā albuma saturu. Vatikāna bibliotēkā no šī izdevuma komplekta glabājas tikai 2 mapes. Latvijā izdevums ir pilnībā pieejams Latvijas Nacionālajā bibliotēkā un Akadēmiskajā bibliotēkā (skatīt 1. attēlu).

Konferencē izvirzītās tēmas *Kultūras krustpunkti. Starpdisciplināritāte kultūrvides pētījumos* kontekstā šķiet interesanti apskatīt arī albumu *Terra Mariana*.

Starpdisciplināritātes pazīmes atklāti redzamas jau pašā idejā par *Terru Marianu* – pasniegt oriģinālu dāvanu pasaulē cienījamam cilvēkam. Šāds nodoms mūsdienās klasificējams kā projekts un tas pēc savas būtības ir starpdisciplinārs, ja pieņemam, ka projekti atšķiras no “ne-projektiem” ar to, ka pēdējie parasti tiek veikti ar vienkāršām, rutīna darba metodēm, neuzstādot īpašas prasības. Savukārt, projekta iezīmes ir: inovatīvs raksturs (nav bijis pirms tam); formulēts mērķis, lai beigās iegūtu nepieciešamo produktu; ierobežotība laikā; finansu, materiālu un cilvēku resursu ierobežotība; specifiskā projekta organizācija (laiks, izmaksas, kvalitāte pie ierobežotiem resursiem).

Pirmkārt, saistībā ar albumu *Terra Mariana* varam droši apgalvot, ka šāda albuma veidošana bija inovatīva. Latvijā pagātnes vēstures avotu klāstā nav tādu izdevumu, kas būtu analogs *Terrai Marianai*.

Otrkārt, albuma veidotāji skaidri formulēja mērķi – izveidot unikālu dāvanu pāvestam. Iniciatīva dāvanas sagatavošanā piederēja gleznotājam un filantropi grāfienei Marijai Pšezdzeckai (*Maria Przewdzicka*, 1823.–1890.) no Tizenhauzenu dzimtas. Viņa bija dzimusi Postavos.⁷ Marijas tēvs Konstatins Tizenhauzens bija pazīstams ornitologs un gleznotājs. Tizenhauzeni bija varena Livonijas vasaļu dzimta, kuras nosaukums cēlies pēc dzimtas dzīvesvietas Tizenhauzenas (*Thysenhusen*) pie Ninburgas, kas ir pusceļā starp Brēmeni un Hannoveri. Tizenhauzēniem tagadējās Latvijas teritorijā kopš 13. gs. piederēja Koknese, Piebalga, Krievciems Krustpils novadā, Bērzaune, Ērgļi, Lokstene pie Pļaviņām, Veclašu muiža Sēlijā. Līdzās Ungerniem, Rozeniem, Ikskiliem un Patkuliem Tizenhauzenu dzimta ir uzskatāma par saimnieciski un politiski ietekmīgāko Livonijā. Savukārt,

Marijas vīrs Aleksandrs Pšezdzeckis bija pazīstams 19. gs. poļu literāts un gleznotājs. Pšezdzecku dzimtas rezidence bija Čornijostravas muiža Podolijā.⁸ Tā kā Tizenhauzenu Polijas – Lietuvas atzaram nebija vīriešu dzimtas mantinieku, Pšezdzecku – Tizenhauzenu laulība Jāva Marijas Pšezdzeckas bērniem un radiniekiem pārņemt Tizenhauzenu daudzos īpašumus, tostarp arī Postavus, Veclašus un Rokišķus. Pēc laulībām Marija un Aleksandrs Pšezdzecki dzīvoja Varšavā, audzināja 2 dēlus, devās ilgākā ceļojumā pa Itāliju, kur Marija pie pazīstamiem māksliniekiem apguva gleznošanas iemaņas. Savukārt vīrs Aleksandrs apmeklēja Vatikāna bibliotēku un darbojās vairākās Eiropas zinātnieku biedrībās.

Treškārt, albuma veidošanas laiks bija ļoti ierobežots. Svinības par godu pāvesta Leona XIII priesterības 50 gadiem sākās jau 1888. gada janvārī. Baznīcas vēstures pētnieks Staņislavs Kučinskis⁹ ir detalizēti izskatījis tā laika Itālijas un Vatikāna periodiskos izdevumus. Viņu interesēja pāvestam Leonam XIII veltīto dāvanu nogādāšana Vatikānā, to dāvināšana un publiska izrādīšana, kā arī turpmākā izmantošana. No S. Kučinska ar roku rakstītā konspekta izriet, ka pāvesta Leona XIII jubilejas svētā Mise notika 1888. gada 1. un 5. janvārī. 1. janvārī svinībās piedalījās 50 tūkstoši dalībnieku. Liela daļa pāvestam domāto dāvanu pirms nosūtīšanas uz Romu tika izrādītas plašākai publikai savās mājās. Dāvanas tika sūtītas arī 1888. gada janvārī. Februārī, klātesot ap 800 viesiem, tostarp 36 kardināliem un 200 biskapiem, pāvests atklāja jubilejas dāvanu izstādi, kura ilga 4 mēnešus līdz 1888. gada maijam. S. Kučinskis konstatēja, ka delegācija no Baltijas un Rīgas ar dāvanu pāvestam nav ieradusies.¹⁰ Viņš meklēja tam politisku argumentāciju, jo tajā laikā rusifikācijas iespaidā saasinājās poļu jautājums, bet Vatikāns bija ieinteresēts uzturēt labas attiecības ar Krieviju. Vatikānā bija ieradusies arī augsta ranga Krievijas delegācija, kurai izrādīt baltiešu dāvanu Vatikāns nebija ieinteresēts. Tā uzskata S. Kučinskis. Šķiet, ka S. Kučinskis tomēr pārāk dramatizē situāciju ap albumu *Terra Mariana*, jo autoram Itālijā nebija pieejami Polijā tapušie darbi. Tajos, piemēram, ir G. Manteifeļa sarakste ar poļu žurnālistu A. Malecki 1891. gadā, kas atklāj albuma tapšanas aizkulises. Notikumu gaitas rekonstruēšana mums šodien ļauj izdarīt būtisku secinājumu, ka albums tika nogādāts Romā ar novēlošanos 1889. gadā jau pēc lielajām svinībām, tāpēc tas neparādījās kopējā dāvanu sarakstā. Reproducētā albuma ievadā minēts, ka 1889. gadā veikta dāvinātā albuma kopēšana. Pēc loģikas tas ir veikts vēl pirms dāvanas aizvešanas no Rīgas. Maz ticams, ka

tas noticis jau Romā. Minētie apstākļi krietni apgrūtināja iespēju uzzināt precīzāku informāciju par albuma ceļu uz Romu. Tāpēc ir pamats domāt, ka G. Manteifelis sakarā ar *Terras Marianas* dāvināšanu nav apmeklējis Vatikānu. Zinot G. Manteifeļa ieinteresētību albuma radīšanā, diez vai viņš noklusētu tik nozīmīgu faktu savā biogrāfijā.

Ceturtkārt, albuma veidošanu apgrūtināja finansu trūkums. Zināms, ka M. Pšezdzecka pieaicināja Rīgas māksliniekus un sākotnēji maksāja viņiem honorārus. Vienlaicīgi albuma veidošanā iesaistījās arī G. Manteifelis. Viņš veidoja albuma koncepciju, rakstīja tekstu, zīmēja lapu skices. 1888. gada 12. maijā M. Pšezdzecka informēja G. Manteifeli, ka viņa segs visus atlikušos izdevumus. Taču drīz 30. oktobrī sekoja jauna ziņa, ka nepieciešamo summu viņa nespēj sagādāt. Par galveno cēloni tika minēta vietējās Infantijas muižniecības vienaldzība pasākuma atbalstīšanā. Kopš tā brīža atlikušos darbus veica tikai G. Manteifelis. Latgaliešu kultūrvēsturnieks Miķelis Bukšs ir minējis konkrētu dāvanas vērtību – 11 521 sudraba rublis. Pēc M. Bukša domām šo summu pilnībā esot sedzis G. Manteifelis¹¹. Mūsdienu autori aicina rūpīgi pētīt agrāk publiski izteiktos viedokļus. Īpašu ievēribu pelna tas, ka pāvestam pasniegtā albuma 1. folijā līdzās pāvesta ģerbonim rokrakstā ir piezīme "*Lielā pateicībā no Marijas Pšezdzeckas – Tizenhauzenas*". Tas neapšaubāmi apliecināja šīs poļu kundzes ievērojamo ieguldījumu albuma tapšanā un tā nozīmi nespēj mazināt finansiāla rakstura sarežģījumi darba noslēgumā. Jāievēro arī tas, ka M. Pšezdzecka vairākkārt bija finansiāli atbalstījusi vairāku baznīcu celtniecību un to inventāra iegādi. Līdzīgi rīkoties viņa mudināja arī savus radniekus, ieējot vēsturē kā ievērojama filantrope. Viņas vārds tiek minēts līdzās citām grāfienēm – Sofijai Zamoiskai, Aleksandrai Potockai, Hortenzijai Malahovskai, kuras ziedoja daudz enerģijas un naudas kultūras un izglītības atbalstīšanai.¹² Jāņem vērā vēl viens apstāklis. Albuma *Terra Mariana* veidošanas laikā M. Pšezdzecka veica kārtējo ziedojumu, šoreiz atbalstot Svētā Krusta baznīcas būvniecību uz Dviragis ezera salas, tagadējā Rokišķu rajona Kamajas senunijā. Baznīcas celtniecības darbi tika pabeigti tieši 1888. gadā.¹³

Piektkārt, nenoliedzami, ka pie ierobežotiem finansu un laika resursiem, īpašu nozīmi ieguva albuma izveides darbu pārraudzība. M. Pšezdzeckas un G. Manteifeļa sadarbība un ieguldījums albuma tapšanā vēstures literatūrā ir guvis atšķirīgus vērtējumus. Vērojama izteikta tendence vairāk slavināt G. Manteifeli. Tam bija vairāki objektīvi apstākļi. 1890. gadā M. Pšezdzecka

aizgāja mūžībā¹⁴ un nepiedzīvoja albuma reprodukciju izdošanu 1903. gadā, kad sabiedrība pievērsa uzmanību albumam *Terra Mariana* un tā veidotājiem. Šādā situācijā vairāk runāja un rakstīja par G. Manteifeli, kuram bija iespējas jaunā izdevuma pēcvārdā pavēstīt par sarežģījumiem dāvanas tapšanā un savu uzupurēšanos cildenā pasākuma labā. Tā tapa G. Mantefelim glaimojoši raksti, piemēram, 1911. gada Polijas lielajā ilustrētajā vispārīgajā enciklopēdijā.¹⁵ Jānorāda, ka G. Manteifelis, popularizējot Livonijas vēsturi, pats aktīvi informēja sabiedrību par albuma *Terra Mariana* saturu.

Vēl viens būtisks starpdisciplināritātes aspekts – reģionālisma pieeja, jo apcerējums par ierobežotu un kompaktu telpu, šajā gadījumā – Livoniju 13.–16. gs. un tās katolicisko mantinieci – Inflantiju (tagadējo Latgali) 17.–19. gs., objektīvi rada priekšnoteikumus dažādu zinātņu klātesamībai. Albuma izpētē svarīgas ir atziņas, ko var sniegt vairākas zinātņu disciplīnas un to apakšnozares: gan vēsture (kultūras vēsture, historiogrāfija) un vēstures palīdzinātnes (numismātika, sfragistika, vēsturiskā genealoģija, heraldika, vēsturiskā ģeogrāfija), gan teoloģija un reliģiju zinātne, gan valodniecība (salīdzināmā un sastatāmā valodniecība, ģermāņu valodniecība, romāņu valodniecība), gan arhitektūra (celtņu arhitektūra, ainavu arhitektūra), gan filozofija (ideju vēsture). Kompleksas pieejas rezultātā ir iespējams daudzpusīgi un pilnvērtīgi izpētīt albuma bagātīgo ilustratīvo materiālu, izvērtēt tekstu. Reproducētā albuma izdevējs Aleksandrs Grossets izdevuma ievadā ir uzsvēris, ka *“bez daudzo bruņinieku, bīskapu un alegorisko personu tēliem, bez daudzveidīgajiem krāšņajiem tērpiem, karogiem, baznīcu insignijām un darbarīkiem, te vēl atrodam: 8 dažādas pilis un tikpat daudz pilsdrupu, 20 baznīcas un kapakmeņus; 66 vietējo valdnieku: ordeņmestru, suverēni valdošo bīskapu, arhibīskapu un citu suverēno firstu ģerboņus, 25 pilsētu un piļu ģerboņus, 108 senu vietējo bruņinieku dzimtu ģerboņus (13 senu dižciltīgu poļu dzimtu ģerboņus); apmēram 26 oriģinālu bīskapu zīmognospiedumus, 3 galvaspilsētu zīmogu, 8 klosteru zīmogu, 20 ordeņmestra zīmogu, 22 vietējo komtururu un fogtu zīmogu un 6 privāto ģimeņu zīmogu nospiedumus, un visbeidzot 16 senu vietējo provinču sudraba un zelta monētu attēlus”*.¹⁶

No šejienes izriet vēl viens svarīgs starpdisciplinārās pieejas ieguvums. Pētījumi par ierobežotu telpu aktualizē jautājumu par avotu izmantošanu. Darbā ar vēstures avotiem pētnieki bieži rīkojas pragmatiski un ievada zinātniskajā aprītē avotus, ņemot vērā to glabātās informācijas pilnīgumu un ticamības atbilstību konkrēta pētījuma mērķiem.¹⁷ Tā rezultātā ārpus pēt-

nieku uzmanības paliek daudzas pagātnes liecības, jo viņu skatījumā to informācija nav unikāla un vērtīga. Tieši tas raksturo kultūras un vēstures pieminekļus. *Latviešu konversācijas vārdnīca* pieminekļus definē šādi: "Neatkarīgi no izcelšanās laika, materiāla un mērķa par pieminekļiem sauc arī visus pagātnes kultūras darinājumus, kam ir kāda vēsturiska, arheoloģiska, etnogrāfiska, folkloristiska vai cita vērtība, piemēram: dokuments, akmens cirvis, monēta, sagša, tautas dziesma... Netiešā nozīmē runā arī par dabas pieminekļiem".¹⁸ Ar pieminekļa vērtību var saprast tajos iemiesoto informāciju par pagātni. Bet pieminekļa vērtība neaprobežojas tikai ar tā iespējām sniegt zinātniekiem liecības par pagātni. Pieminekļi ir tautas kultūras un nacionālās pašapziņas neatņemama sastāvdaļa, jo tie spēlē galveno lomu kultūras mantojuma saglabāšanā un nodošanā no paaudzes paaudzē. Tāpēc jēdzienam "pieminekļis" ir plašāka nozīme nekā jēdzienam "avots": visi vēstures avoti tajā pašā laikā ir kultūras un vēstures pieminekļi, savukārt, ne visi kultūras un vēstures pieminekļi uzskatāmi par vēstures avotiem. Turklāt kultūras un vēstures pieminekļu skaits ievērojami pārsniedz vēstures avotu skaitu, tāpēc profesionāliem vēsturniekiem nav fizisku iespēju visus šos pieminekļus izpētīt. Pieminekļu apzināšana, pētīšana un aizsardzība ir novadpētniecības tiešā funkcija, jo novadpētniecība izaug no sabiedrības intereses par savu pagātni, kultūru un tās pieminekļiem.¹⁹ No šāda redzespunkta ir skatāma arī albuma *Terra Mariana* iniciatoru un veidotāju iecere 1888. gadā radīt albumu par Livoniju un tās vēsturisko mantojumu. Vēstures popularizēšanas ideja sekmēja reproducētā albuma izdošanu 1903. gadā. G. Manteifelis esot izteicies, ka "...par *Inflantiju mūsdienu* [19. gs. – raksta autora precizējums] *poļu lasītājam ir mazāks priekšstats nekā par Sumatru un Borneo. Vēl trūcīgākas zināšanas par Inflantiju bija pasaulē*".²⁰

G. Manteifelis, kura rīcībā nonāca albuma materiāli, mainīja albuma – dāvanas kopējo koncepciju. "*Izpratne par albuma saturu sākumā bija nepareiza*", tā atklāti paziņoja G. Manteifelis albuma reprodukciju izdevuma pēcvārdā. Pēc G. Manteifeļa uzskatiem, vajadzēja nevis tiksmināties par pāvesta greznības paliekām (pilsdrupām, pilīm), bet akcentēt tautas uzticību pāvestam un vēstīt par vietām un ģimenēm, kas joprojām glabā uzticību katolicismam.²¹ G. Manteifelis papildināja albumu ar plašiem garīgo vadītāju un dižciltīgo ģimeņu sarakstiem un skaidrojumiem. 1903. gada izdevuma komentāros G. Manteifelis rakstīja, ka vairāku foliju saturs izraisa būtiskus iebildumus. Piemēram, 63. folija par Veclašu muižu (tagad Daugavpils raj. Eglaines

pag.). Šis īpašums kopš 1853. gada piederēja Marijai Tizenhauzenai – Pšezdzeckai. G. Manteifelis kritiski vērtēja Veclašiem veltīto materiālu. Viņš nosauca to par “*neko neizsakošu lapu...*”, atsevišķu dižciltīgo ģerboņu izmantošanu uzskatīja par “*tikpat nemotivētu...*”. G. Manteifelis skeptiski vērtēja arī tos apstākļus, kādos Tizenhauzeni no iepriekšējiem īpašniekiem Kloppmaniem pārņēma Veclašus, pārdēvējot tos par Alttizenhauzenu.²² Veclašu pili mākslas vēsturnieki uzskata par vienu no iespaidīgākajiem neogotikas un arī “ķieģeļu stila” pieminekļiem Latvijā. Tā tika nopostīta Pirmā pasaules kara laikā.²³ No šī viedokļa pārdomas izraisa G. Manteifeļa kritiskā nostāja. Mūsaprāt, tā ir izskaidrojama ar G. Manteifeļa vēlēšanos sniegt pēc iespējas objektīvāku informāciju par Livonijas vēsturi un kritikas tiešais objekts nebija M. Pšezdzecku dzimta, bet konkrētās 63. folijas informācijas konceptuāla neiederšanās albumā *Terra Mariana*.

Lai unikālo pieminekli saglabātu nākamajām paaudzēm, jo laika gaitā kolorēto zīmējumu krāsa un tekstu tinte neizbēgami izbalē, nepieciešams jauns albuma izdevums gan faksimilā, gan reproducētā veidā ar zinātniskiem komentāriem modernās Eiropas valodās (latviešu, igauņu, vācu, poļu). Tas noteica arī nepieciešamību veidot mūsdienu projektu, kas balstīts uz starpdisciplināritātes principiem. Projekta iniciatīva pieder Daugavpils Universitātes docētājiem. Pasaules latgaliešu 1. kongresā 1992. gadā, kad Rēzeknē atklāja atjaunoto Māras pieminekli un notika zinātniska konference, toreizējais *Radio Vatikāna* latviešu raidījumu vadītājs S. Kučinskis apstiprināja, ka Vatikāna bibliotēkā ir iespēja iepazīties ar albumu *Terra Mariana*. Drīz no Romas tika saņemtas albuma kopijas krāsainu diapozitīvu veidā. Iegūtie vērtīgie materiāli rosināja pētniekus albuma zinātniskai izpētei. Savukārt, datortehnoloģiju straujā attīstība pavēra jaunas iespējas diapozitīvu skenēšanā un detalizētā pētniecībā ar datora palīdzību. Albuma *Terra Mariana* nosaukums izskanējis zinātniskās konferencēs Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā un citur, par to liecina arī publikācijas.²⁴ Projektā ir iesaistīti vēsturnieki, kultūras vēsturnieki, valodnieki un mākslas zinātnieki no Latvijas un citām Eiropas valstīm.²⁵ Projekta vadību nodrošina Latvijas Nacionālā bibliotēka. Projekts ir tapis sadarbībā ar Latvijas Republikas Kultūras ministriju un Ārlietu ministriju.²⁶ Tā realizācija ļautu plašam lasītāju lokam iepazīties ar vēl vienu nozīmīgu kultūras pieminekli.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Īstajā vārdā – Gioacchino Vincenzo Pecci, 256. pāvests. Dzimis 1810. gadā, pāvests kopš 1878. gada 3. marta, miris 1903. gadā.
- ² Raksta autoram Latvijas zinātnieku delegācijas sastāvā 2004. gada oktobrī un 2006. gada novembrī bija iespēja skatīt Vatikāna bibliotēkā šo albumu. Kopumā albums ir labi saglabājies, tikai nedaudz ir nomelnējusi vāka plānā baltā kazāda, diemžēl nav saglabājies albuma oriģinālais futlāris.
- ³ Gustavs Manteifelis uzskatāms par latgaliešu daiļliteratūras spilgtāko pārstāvi 19.gs. Izdevis latgaliešu pirmo kalendāru, sastādījis pirmo pilnīgāko latgaliešu grāmatu bibliogrāfisko radītāju, publicējis vairāk nekā 300 rakstu par Latgales vēsturi un ģeogrāfiju.
- ⁴ Firma *F.Deutsch* piederēja litogrāfam un grāmatu iespaidējam Aleksandram Grosetam. Sākotnēji bija iecerēts kopiju izgatavot kādā ārzemju darbnīcā, tomēr vēlāk sarežģītais darbs tika uzticēts pašmāju meistariem. Uz firmas *F.Deutsch* bāzes vēlāk tika izveidota Latvijas valsts papīra spiestuve (1919.–1940.), kura nodrošināja augstu poligrāfisko izpildījumu.
- ⁵ *Terra Mariana 1186–1888. Reproduktionen des von den römischen Katholiken hiesiger Provinzen Sr. Heiligkeit Leo XIII. zum Jubiläum dargebrachten Albums. 70 Lichtdrucke in 4 Mappen/Lieferungen: 1. Lieferung: Fol. I–XXI. 2. Lieferung: Fol. XXII–XXXVIII. 3. Lieferung: Fol. XXXIX–LIX. 4. Lieferung: Fol. LX–LXX.* Rīga, Druck und Verlag von Aleksander Grosset, in firma: F.Deutschen, 1903.
- ⁶ Autotipija – pustoņos izgatavotu attēlu poligrāfiskas reproducēšanas metode.
- ⁷ Postavi – viena no vecākajām pilsētām tagadējā Baltkrievijā. Tizenhauzeni pārveidoja Postavus par ievērojamu saimniecisko un kultūras centru. Ir saglabājusies Tizenhauzenu pils, kuras celtniecība pabeigta XIX gs. sākumā. Agrāk pili bija izvietots plašs ornitoloģijas muzejs, gleznu galerija un baleta skola. Blakus atklāts piemineklis ornitologam un gleznotājam Konstantīnam Tizenhauzenam (1786.–1853.) – Marijas Pšezdzeckas tēvam.
- ⁸ Podolija – vēsturisks novads Ukrainas dienvidrietumos. Čornijostrava tagad ir apdzīvota vieta Dienvidbugas upes krastā, 20 km no rajona centra Hmeļņicka.
- ⁹ Staņislavs Kučinskis dzimis 1913. gadā Rāznas pagastā. 1933. gadā sāka studēt filozofiju Krakovā, vēlāk Romā, 25 gadus strādāja *Vatikāna radio* latviešu redakcijā. Jeziūtu ordeņa loceklis. Uzrakstījis vairākus, uz Vatikāna bibliotēkas materiāliem balstītus, vēsturiskus apcerējumus. Pašlaik dzīvo Romā.
- ¹⁰ Daži Staņislava Kučinska manuskripti (viena mape) glabājās Latgales Pētniecības institūta bibliotēkā Daugavpili, Vienības ielā 13. Daļu savas bibliotēkas viņš novēlēja Rīgas Katoļu garīgajam semināram.
- ¹¹ Bardach J. *Terra Mariana*. Księga-album ofiarowa papieżowi Leonowi XIII w imieniu ziemian inflanckich. In.: *Christianitas et cultura Europae*. Czesc 1. Lublin, 1998, p.59.
- ¹² Odile Bour. *Deutsch – polnische Stiftungstraditionen | Polsko – niemieckie tradycje fundacji*. Copyright 2006 Maecenata Verlag, Berlin, und Stiftung für Deutsch-Polnische

- Zusammenarbeit, Warschau [tiešsaite]. Pieejams http://213.77.105.135/win-fopolen/6_WisKulGes/2_Gesellschaft/5_Downloads/deutsch_poln_stift.pdf [skatīts 15.12.2006.].
- ¹³ Salų Šv. Kryžiaus parapija. [tiešsaite]. Pieejams: <http://panevezys.lcn.lt/dekanatai/rokiskio/salos/> [skatīts 10.01.2007.].
- ¹⁴ Marija Pšezdzecka sākotnēji tika apbedīta Pšezdzecku mauzolejā Varšavā, kurš Otrā pasaules kara laikā tika daļēji sagrauts. Pēc kara mauzolejs pilnīgi demontēts, apbedījumi pārvietoti uz Varšavas Brudnovas kapsētu (Brodnowski), kur tika uzcelta arī baznīca, saglabājot tajā dažus Pšezdzecku mauzoleja fragmentus. Jāpiebilst, ka Marijas vīra Aleksandra Pšezdzecka apbedījums atrodas Krakovas dominikāņu tēvu baznīcā.
- ¹⁵ Bardach J. *Terra Mariana*. Księga-album ofiarowa papieżowi Leonowi XIII w imieniu ziemian inflanckich. In.: *Christianitas et cultura Europae*. Czesc 1. Lublin, 1998, p.59.
- ¹⁶ *Terra Mariana*, S.V.
- ¹⁷ Soms H., Ivanovs A. Kultūras un vēstures pieminekļi Latgales novada vēsturē. Grām.: *Sabiedrība un kultūra. Rakstu krājums*. Liepājas Pedagoģijas akadēmija. Sastādītājs A.Medveckis. Liepāja: LiePA, 2002., 4. laid. 37.lpp.
- ¹⁸ *Latviešu konversācijas vārdnīca*. Rīga, 1937. – 1938., XVI sēj., 30721. – 32764.sl.
- ¹⁹ Ivanovs A. Novadpētniecība un vēstures zinātne. Grām.: *DU Humanitārās fakultātes X Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēstures sekcija*. 4. krāj. Daugavpils, 2000. 13. lpp.
- ²⁰ Bardach J. *Terra Mariana*. Księga-album ofiarowa papieżowi Leonowi XIII w imieniu ziemian inflanckich. In.: *Christianitas et cultura Europae*. Czesc 1. Lublin, 1998, p.57.
- ²¹ *Terra Mariana*, Nachwort.
- ²² *Terra Mariana*, S.63.
- ²³ Zilgalvis J. *Daugavas muižas 18.gs. – 20.gs. sākums*. Rīga: Izglītība, 1998. 100. lpp.
- ²⁴ Soms, H. Albums “Terra Mariana” (1888. g.) Latgales historiogrāfijas skatījumā. Grām.: *DU Humanitārās fakultātes XII Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture. VII (II)*. Daugavpils: Saule, 2003., 45.–50.lpp.; Soms, H. Kurzeme albumā “Terra Mariana” (1888.g.). Grām.: *Sabiedrība un kultūra. Liepājas Pedagoģijas akadēmijas zinātniskie raksti*, V. Sast. A.Medveckis. Liepāja: LiePA, 2003. 64. – 73.lpp.; Soms, H. Daugavpils (Dinaburga) albumā “Terra Mariana” (1888.g.). Grām.: *DU Humanitārās fakultātes XIII Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture. VII. Vēsture: avoti un cilvēki*. Daugavpils: Saule, 2004. 183.–188.lpp.; Soms, H. Dāvana Romas pāvestam – albums “Terra Mariana” (1888.): Daugavpils vēstures avots. *Daugavpils Universitāte. Humanitāro zinātņu vēstnesis*. Nr.5, 2004. 67.–74.lpp.
- ²⁵ Kā starptautiskas sadarbības piemēru skatīt Fehtas universitātes (Vācija) profesora Berndta Ulriha Hukera rakstu: Hucker, B.U. Das Album *Terra Mariana* von 1888 im Rahmen der allgemeinen Historiographie. Grām.: *Daugavpils Universitātes Humanitārās Fakultātes XII Zinātnisko lasījumu materiāli. Vēsture. VI. – 1. daļa*. Daugavpils: Saule, 2003. 56. – 61.lpp.
- ²⁶ Par projektu sīkāk skatīt *Terrai Marianai* veltītu mājas lapu <http://terramariana.du.lv/lv>

Henrihs Soms
**The Album “*Terra Mariana*” –
a Gift of the Balts to the Pope in 1888 –
an Interdisciplinary View**

Summary

The nobility of the Baltics prepared a gift for Pope Leon XIII on the 50th anniversary of his priesthood in 1888 – the magnificent album. “*Terra Mariana*”. It presaged about the dissemination of Christianity in Latvia and Estonia, formerly Livonia, which was also named the Land of Maria (*Terra Mariana*).

Signs of interdisciplinarity are clearly marked in idea of “*Terra Mariana*” – to give an original gift to an honorable man. Today this intention can be classified as an interdisciplinary project *per se* and can be described as an innovation; a certain aim to acquire a necessary product; a restriction in time, finances, materials and human resources; the specific organization of project. In these aspects, the creation of “*Terra Mariana*” is innovative and there are few analogues in the historical sources of Latvia. The authors had an aim which was clearly defined – to create a unique present for the Pope. The initiator of the gift was the painter and philanthropist Maria Przewdziecka (1823–1890) from the Tisenhausen family. The album was written and edited by the researcher of local history, Gustav Manteifel. Time to prepare the album was very restricted. The celebration of the 50th anniversary of the priesthood of Pope Leon XIII began as early as January, 1888. The album was delivered to Rome with a delay, only in 1889. Its creation was hindered by a scarcity of finances.

Research was conducted on the restricted and compact location (Livonia in 13–16th centuries, Inflantia or Latgale in 17–19th centuries), which was an objective precondition for the inclusion of diverse sciences. The findings of various sciences and their sub-sciences were relevant in scholarship of this album – history (cultural history, historiography), history-related sciences (numismatics, sphragistics, historical genealogy, heraldry, historical geography), theology and the science of religion (the history of religion and the

church), linguistics (comparative linguistics, German linguistics, Romanic linguistics), architecture (the architecture of buildings and landscapes) and also philosophy.

Research into restricted areas usually make relevant the question of use of sources. The researcher deliberately introduces monuments of history and culture (social life, architecture, ethnography, language, nature etc.) into scientific discourse, which otherwise might not seem unique or valuable in the study of global phenomena or large-scale areas.